

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
РАДА ПО ВИВЧЕННЮ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ УКРАЇНИ

На правах рукопису

СТРАШИНСЬКА Лариса Володимирівна

УДОСКОНАЛЕННЯ РИНКОВИХ ФОРМ ГОСПОДАРЮВАННЯ
У ХАРЧОВІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ

Спеціальність : 08.07.01 - Економіка промисловості
/харчова промисловість/

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ - 1997

00752189 (W)

Дисертаційна робота є рукописом.

Робота виконана в Раді по вивченню продуктивних сил
України НАН України.

Наукові керівники – доктор економічних наук, професор,
дієсний член /академік/ Української
академії аграрних наук, заслужений
діяч науки і техніки України
Борщевський Петро Прокопович

доктор економічних наук, старший
науковий співробітник, дієсний член
/академік/ Української Екологічної
Академії наук

Чернюк Людмила Григорівна

Офіційні опоненти – доктор економічних наук, професор,
дієсний член /академік/ Української
Екологічної Академії наук
Заїнчковський Анатолій Олександрович
кандидат економічних наук, доцент
Шумейко Віра Яківна

Провідна організація – Науково-дослідний економічний
інститут Міністерства економіки
України

Захист відбудеться "20" травня 1997 р. о 14 год.
на засіданні спеціалізованої Вченої ради К 01.15.06 в Україн-
ському державному університеті харчових технології за адресою:
252033, м.Київ, вул. Володимирська, 68, ауд. В-308

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці Українсько-
го державного університету харчових технології.

Автореферат розіслани "17" квітня 1997 р.

Вчений секретар
спеціалізованої Вченої ради,
кандидат економічних наук,
доцент

Н.А.Волохова

I. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

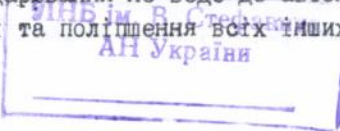
I.1. Актуальність дослідження. Корінна перебудова, що проходить в Україні в усіх галузях матеріального виробництва у зв'язку з формуванням розвинених ринкових відносин, зумовлює необхідність обгрунтованої оцінки економічних результатів практичної діяльності нових виробничих структур як в теоретичному, так і в практичному плані.

Обвальна приватизація, будучи акцією більш політичною, ніж економічною, не справила серйозного впливу на формування верств нових власників. Не досягнута головна мета приватизації - підвищення ефективності роботи підприємств. Показники роботи підприємств недержавної форми власності часто ще не відрізняються від відповідних показників державних господарств.

Однією з перших галузей, в якій найбільш динамічно проходять процеси ринкових перетворень, стала харчова промисловість. Становлення ринкових відносин у цій галузі зумовило не тільки реформування державної власності, а й розвиток на цій основі нових форм господарювання та нових організаційно-правових форм підприємств. Суперечливий характер проведення приватизації в країні, недоліки в її проведенні, кризовий стан більшості галузей промисловості, в тому числі і харчової, викликають необхідність всебічного аналізу та оцінки перших результатів становлення ринку, визначення основних напрямків формування і розвитку нових організаційних форм підприємств, пошуку резервів для підвищення ефективності їх господарювання.

Розробці питань становлення ринкової економіки в Україні присвячені праці провідних вчених-економістів: П.Борщевського, О.Бутніка-Сіверського, П.Гаудуцького, В.Голікова, П.Бценко, А.Зайчківського, І.Лукінова, С.Мочерного, І.Сінгаєвського, А.Чухно та інших. Поряд з тим, проблема реформування народного господарства є досить складною. Серед вчених та практиків немає єдиної думки щодо темпів проведення приватизації, особливостей цього складного процесу в окремих галузях, визначення пріоритетів та шляхів їх реалізації.

Перші результати реформування власності показали, що масова зміна форм господарювання не веде до автоматичного підвищення продуктивності праці та поліпшення всіх інших економічних і соціаль-

них показників діяльності підприємств. Низький технічний рівень більшості харчових підприємств, відсутність власних коштів на розвиток технічної бази та усунення держави від вирішення цих питань, ускладнення проблеми збуту виробленої продукції та інші стримують процес розвитку ринкових форм господарювання. Все це зумовлює необхідність подальшого вивчення цієї проблеми та визначає актуальність теми дисертаційного дослідження.

1.2. Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є розробка науково-методологічних і методичних основ удосконалення розвитку різних форм господарювання в харчовій промисловості, а також розробка практичних рекомендації щодо формування організаційно-правових засад функціонування підприємств у цій галузі.

Відповідно до поставленої мети у роботі вирішувались такі завдання:

- теоретико-методологічне визначення економічної категорії "форми господарювання"; їх класифікація та особливості розвитку в харчовій промисловості;
- аналіз сучасного стану розвитку різних форм господарювання в харчовій промисловості та її галузях;
- визначення та обґрунтування шляхів удосконалення економічних важелів регулювання розвитку різних форм господарювання;
- розробка рекомендації по посиленню соціальної орієнтованості в діяльності різних організаційно-правових форм підприємств харчової промисловості;
- аналіз технічного стану підприємств різних форм господарювання та розробка методичних підходів щодо використання різних фінансових джерел для розвитку матеріально-технічної бази підприємств різних організаційно-правових форм;
- розробка практичних рекомендації щодо підвищення ефективності функціонування підприємств різних форм власності і господарювання в харчовій промисловості.

1.3. Предмет та об'єкт дослідження. Предметом дослідження є вивчення економічних і соціальних проблем розвитку форм господарювання в харчовій промисловості та основних напрямків їх удосконалення, а також визначення резервів підвищення ефективності підприємств у післяприватизаційний період та шляхи їх використання. Об'єктом дослідження є підприємства харчової промисловості, зокрема, цукрової, кондитерської, оліїножирової та інших її галузей.

1.4. Методологія та методика дослідження. Методологічною основою дослідження є об'єктивні закони розвитку суспільного виробництва, економічна теорія розвитку ринкових відносин, сучасні теорії економічного зростання, удосконалення господарського механізму та підвищення ефективності виробництва, а також праці класиків економічної теорії з питань форм власності і господарювання та праці провідних вчених з проблем ефективного функціонування ринкових форм господарювання.

В процесі дослідження використані основні загальнонаукові і спеціальні методи: комплексного техніко-економічного аналізу економічних процесів, системного підходу до вивчення економічних явищ, узагальнень, статистичних групувань, метод співставлень, балансовий метод та ін.

Як джерела інформації використані Закони і законодавчі акти України, нормативні акти і інструкції державних виконавчих органів, статистичні матеріали міністерств та відомств, а також матеріали статистичної звітності підприємств ЗАТ "Укркондитерпром", АТ "Укроліяжирпром", концерну "Укрцукор" та ін.

1.5. Наукова новизна та практична цінність дослідження. Науковою новизною роботи є:

- теоретико-методологічне визначення економічної категорії "форми господарювання", розкриття її сутності, змісту, визначальних ознак;
- класифікація форм господарювання та організаційно-правових форм підприємств харчової промисловості, що функціонують в ринкових умовах;
- оцінка впливу основних техніко-економічних факторів на ефективність господарської діяльності різних організаційно-правових форм підприємств харчової промисловості;
- рекомендації щодо використання економічних важелів в розвитку різних форм господарювання;
- визначення основних напрямків посилення соціальної орієнтованості в функціонуванні приватизованих підприємств;
- методичні підходи щодо регулювання внутрішньої діяльності підприємств харчової промисловості в післяприватизаційний період;
- рекомендації по післяприватизаційній підтримці діяльності підприємств харчової промисловості різних організаційно-правових форм;

- пропозиції щодо підвищення ефективності функціонування підприємств різних форм власності і господарювання в харчовій промисловості.

Розроблені в дисертаційній роботі методичні підходи та рекомендації щодо удосконалення і підвищення ефективності діяльності підприємств різних форм власності і господарювання можуть бути використані при розробці і впровадженні ринкового економічного механізму управління в різних галузях харчової промисловості. Матеріали дисертаційного дослідження можуть бути використані в учбових процесах підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів для харчової промисловості в спеціальних предметах, присвячених формам господарювання і підприємництва.

І.6. Апробація та впровадження результатів дослідження. Основні положення, висновки і пропозиції дисертаційної роботи використані при підготовці Радою по вивченню продуктивних сил України НАН України наукових доповідей, доповідних записок для Верховної Ради та Кабінету Міністрів України щодо структурної перебудови і підвищення ефективності функціонування агропромислового комплексу, зокрема, харчової і переробної промисловості. Вони використані у виконаних відділом проблем розвитку і розміщення харчової і переробної промисловості науково-дослідних роботах, Секторний аналіз економіки харчової промисловості системи Держхарчопрому України в умовах здійснення роздержавлення і приватизації державного майна" на замовлення Держхарчопрому України, які передані для втілення в практиці управління розвитком харчової промисловості в ринкових умовах господарювання. Основні рекомендації дисертаційної роботи прийняті для впровадження на підприємствах ЗАТ "Укркондитерпром".

І.7. Наукові публікації. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 8 наукових праць загальним обсягом 2,2 д.а.

І.8. Обсяг і структура роботи. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків і пропозицій, переліку використаної літератури, додатків. Дисертація викладена на 134 сторінках друкованого тексту і містить 18 таблиць, 1 малюнок, список використаної літератури із 120 джерел та 9 додатків.

Згідно з метою і логічною схемою дослідження структура дисертаційної роботи наступна:

ВСТУП

Розділ 1. ПРИВАТИЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ НОВИХ ФОРМ ГОСПОДАРУВАННЯ В ХАРЧОВІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ

1.1. Сутність приватизації та її особливості в харчовій промисловості.

1.2. Форми господарювання в ринковій економіці, їх сутність і класифікація.

Розділ 2. СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ФОРМ ГОСПОДАРУВАННЯ В ХАРЧОВІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ

2.1. Функціонування акціонерних товариств.

2.2. Розвиток орендних відносин в харчовій промисловості.

2.3. Ефективність функціонування колективних підприємств.

Розділ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ РІЗНИХ ФОРМ ГОСПОДАРУВАННЯ В ХАРЧОВІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ

3.1. Удосконалення економічних важелів господарювання.

3.2. Прискорення науково-технічного розвитку підприємств різних форм господарювання.

3.3. Посилення соціальної орієнтованості діяльності різних форм господарювання.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

ЛІТЕРАТУРА

ДОДАТКИ

1.9. Декларація конкретного особистого внеску дисертанта в розробку наукових результатів, що виносяться на захист:

- розкриття сутності, змісту та визначальних ознак економічної категорії "форми господарювання";

- рекомендації щодо використання економічних важелів в розвитку різних форм господарювання;

- визначення основних напрямків посилення соціальної орієнтованості в функціонуванні приватизованих підприємств;

- методичні підходи щодо регулювання внутрішньої діяльності підприємств харчової промисловості в післяприватизаційний період;

- рекомендації по післяприватизаційній підтримці діяльності підприємств харчової промисловості різних організаційно-правових форм.

2. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ І ВИСНОВКИ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

2.1. Динамічний процес роздержавлення та приватизації в країні зумовлює появу поряд з державними підприємствами з іншими формами власності та нових організаційних форм: кооперативів, колективних, акціонерних, орендних, спільних, приватних та інших підприємств. Економічний механізм їх функціонування різний, а тому і методи регулювання їх виробничої діяльності також повинні бути різними. У зв'язку з цим, практика та економічна наука зумовлюють необхідність дослідження питань розвитку підприємств з різними організаційно-правовими формами та становлення нових форм господарювання.

2.2. В економічній літературі відсутнє чітке визначення економічної категорії "форма господарювання". У більшості випадків це поняття ототожнюється з формою управління, організаційно-правовими формами підприємств, тощо.

В дисертації дається визначення форми господарювання як економічної категорії.

Автор вважає, що форма господарювання – це система взаємозв'язаних та взаємоузгоджених економіко-правових та організаційних методів раціонального використання продуктивних сил, в основі якої лежить конкретна форма власності.

Розвиток різних форм господарювання безпосередньо пов'язаний із розвитком форм власності. Поява цього економічного терміну і зумовлена розвитком різних форм власності, що є особливо характерним в процесі проведення роздержавлення та приватизації державних підприємств. В умовах панівного функціонування державної форми власності використовувалась відповідна їй одна форма господарювання. Це дає підставу стверджувати, що в основі критерію класифікації різних форм господарювання є форма власності.

2.3. В Україні законодавчо закріплюється рівність функціонування усіх форм власності: державної, колективної, приватної та змішаної.

Враховуючи це, форми господарювання, які функціонують в нашій країні, можна розділити на державну, колективну, приватну та змішану.

КЛАСИФІКАЦІЯ ФОРМ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Мал.1.

Кожна форма господарювання реалізується через економічне функціонування підприємств різних організаційно-правових форм. На основі державної форми власності функціонують підприємства, засновані на загальнодержавній /республіканській/ власності та комунальні підприємства, орендні підприємства; на основі колективної власності функціонують різні форми господарських товариств, колективні підприємства, а також асоціації, холдинги, промислово-фінансові групи та інші; на основі приватної власності - індивідуальні підприємства, сімейні та приватні.

2.4. Після завершення процесу приватизації у харчовій промисловості в основному буде використовуватись колективна форма господарювання. Вона буде реалізовуватись переважно через функціонування акціонерних товариств.

В роботі проведено аналіз основних техніко-економічних показників роботи підприємств різних форм господарювання ЗАТ "Укркондитерпром" та АТ "Укроліяжирпром". Аналіз показав, що переважна більшість приватизованих підприємств після зміни форм власності не покращила результатів виробничої діяльності. По акціонерним товариствам ЗАТ "Укркондитерпром" зниження обсягів виробництва продукції в 1995 р. в порівнянні з 1994 р. склало 24,4 відсотка, по орендним підприємствам - 15,9 відсотка. По акціонерним підприємствам спостерігалось більш значне зниження продуктивності праці, ніж в цілому по підприємствам ЗАТ "Укркондитерпром". Із 16 акціонерних товариств кондитерської промисловості тільки 2 підприємства - ЗАТ "Харківська бісквітна фабрика" та ВАТ "Крафт Якобз Сушарт Україна" збільшили обсяги виробництва продукції у 1995 р. в порівнянні з 1994 р. відповідно на 13,9 та 62,0 відсотка.

Акціонерні товариства АТ "Укроліяжирпром" збільшили обсяги виробництва продукції за вказани період на 11,5 відсотка в основному за рахунок збільшення обсягів переробки давальницької сировини. Разом з тим рівень використання виробничих потужностей по цим підприємствам складав всього 47%. Витрати на 1 крб. товарної продукції на акціонерних підприємствах цієї галузі були дещо вищими /72,6 коп./, а рентабельність продукції нижчою /35,6 відсотків/ в порівнянні з орендними підприємствами.

Таблиця I

Основні техніко-економічні показники роботи підприємств різних форм господарювання ЗАТ "Укркондитерпром" та АТ "Укроліяжирпром" за 1995 рік

Організаційно-правові форми підприємств	Темп приросту виробництва продукції, % /+, -/	Витрати на 1 крб. реалізованої продукції, коп.	Рентабельність продукції, %
ЗАТ "Укркондитерпром" - всього	-18,2	75,4	31,8
в т.ч. орендні підприємства	-15,9	78,4	21,4
колективні підприємства	-10,0	72,9	38,3
акціонерні товариства	-24,4	77,6	31,2
АТ "Укроліяжирпром" - всього	+9,7	71,3	37,1
в т.ч. орендні підприємства	+9,1	70,1	38,4
акціонерні товариства	+11,5	72,6	35,6

2.5. На протязі 1994-1995 років в кондитерській промисловості функціонувало 5 колективних підприємств. Техніко-економічні показники виробничої діяльності цих підприємств в цілому були дещо кращими в порівнянні з акціонерними та з середніми по ЗАТ "Укркондитерпром". Зниження обсягів виробництва продукції по цій групі підприємств склало у 1995 р. в порівнянні з попереднім 10 відсотків при загальному зниженні по ЗАТ "Укркондитерпром" - 18,2 відсотки, витрати на 1 крб. товарної продукції склали - 72,9 коп., а в середньому по ЗАТ "Укркондитерпром" - 75,4 коп., рентабельність виробленої продукції - 38,3 відсотки при середній рентабельності продукції по ЗАТ "Укркондитерпром" - 31,8 відсотка.

Аналіз показав, що кращі економічні показники в середньому по групі колективних підприємств склались за рахунок Львівської кондитерської фірми "Світоч", питома вага якої в загальному обсязі випуску продукції колективних підприємств становила біля 50 відсотків. Це підприємство збільшило випуск продукції у 1995 році в порівнянні з 1994 роком на 12,4%. Значно вищими на цьому підприємстві були показники продуктивності праці та рентабельності продукції. По іншим колективним підприємствам спостерігалось

значне зниження обсягів виробництва, погіршення використання робочої сили та зниження рентабельності виробництва.

Поряд із зниженням основних показників виробничої діяльності погіршився фінансовий стан підприємств кондитерської промисловості. Про це свідчить рівень їх платоспроможності /табл.2/. Коефіцієнт поточної ліквідності в цілому по галузі за період 1994-1995 роки знизився з 1,87 до 1,7, а коефіцієнт термінової ліквідності - відповідно з 0,70 до 0,68.

Таблиця 2

Показники ліквідності активів
ЗАТ "Укркондитерпром" за 1994-1995 рр.

Підприємства	Коефіцієнт поточної ліквідності		Коефіцієнт термінової ліквідності	
	на кінець 1994 р.	на кінець 1995 р.	на кінець 1994 р.	на кінець 1995 р.
Акціонерні товариства	1,68	1,61	0,69	0,67
Колективні підприємства	1,91	1,92	0,88	0,90
Орендні підприємства	1,89	1,59	0,56	0,47
Всього по ЗАТ "Укркондитерпром"	1,87	1,70	0,70	0,68

2.6. В дисертації досліджено використання оренди підприємствами харчової промисловості. Станом на 1.01.1996 р. в кондитерській промисловості на умовах оренди працювало 5 підприємств, в оліїножирові - 6 підприємств. Аналіз виробничої діяльності цих підприємств показав, що вони мали дещо кращі результати роботи в порівнянні з акціонерними, так і в цілому по ЗАТ "Укркондитерпром". По цій групі підприємств зниження виробництва продукції склало у 1995 році 15,9 відсотка, в той час як по акціонерним це зниження становило 24,4 відсотка. Але орендні підприємства допустили зниження продуктивності праці, яке склало у 1995 році 17,4 відсотків при середньому зниженні по ЗАТ "Укркондитерпром" 13,1 відсотків. По орендним підприємствам АТ "Укроліяжирпром" збільшення обсягів виробництва склало 9,1%, тоді як в цілому - 9,7%. Витрати на 1 крб. товарної продукції на орендних підприємствах АТ "Укроліяжирпром" у 1995 р. були нижчими /70,1 коп./ в порівнянні з акціонерними підприємствами /72,6 коп./, а рентабельність продукції

вищою /38,4 відсотки/ в порівнянні з акціонерними /35,6 відсотки/.

Необхідно зауважити, що в останні роки використання орендних відносин в харчовій промисловості з року в рік обмежується. Це відбувається через неврегульованість законодавчої бази щодо оренди та часту зміну методик оцінки орендованого майна і розрахунку орендної плати.

2.7. Дослідження показало, що чіткої залежності між формами господарювання, що використовуються харчовими підприємствами, та економічними показниками їх виробничої діяльності не спостерігається. Показники обсягу виробництва та продуктивності праці в 1995 р. серед кондитерських підприємств були кращими в колективних підприємствах. На орендних підприємствах в порівнянні з акціонерними спостерігався менший спад виробництва продукції. Показники рентабельності виробництва продукції були вищими на акціонерних підприємствах в порівнянні з орендними.

Не спостерігалась певна залежність економічних показників від форм господарювання в оліїножировій промисловості. Ріст обсягів виробництва був вищий у 1995 р. на акціонерних підприємствах /+11,5%/, а витрати на 1 крб. товарної продукції були нижчі в орендних підприємствах /70,1 коп./. Вищий також був рівень рентабельності продукції в орендних підприємствах /38,4%/ в порівнянні з акціонерними /35,6%/.

2.8. Поряд з тим, по кондитерських підприємствах усіх форм господарювання спостерігається скорочення випуску продукції, зниження рентабельності її виробництва, погіршення фінансового стану підприємств. Це дозволяє зробити висновок, що реформування відносин власності та розвиток на цій основі нових форм господарювання само по собі не дає позитивних економічних та соціальних наслідків.

Причини погіршення економічних результатів роботи в більшості випадків є спільними для підприємств усіх форм господарювання. Для кондитерської промисловості основними такими причинами є:

- значне зростання цін на вироблювану продукцію внаслідок подорожчання сировини, паливно-енергетичних та інших ресурсів;
- погіршення забезпечення підприємств імпортною сировиною /какао-бобами, кавою, спеціями, тощо/;
- значна розбіжність в зростанні цін на кондитерські вироби та зниженні доходів населення, що зумовило падіння його купівельної спроможності;

- необґрунтовани масовий імпорт кондитерських виробів, часто сумнівної якості;

- руїнування системи оптової торгівлі, що викликало необхідність організації збуту продукції підприємствами безпосередньо через роздрібну торгівлю. Це значно ускладнило розрахунки з багатьма торгівельними підприємствами та погіршило фінансовий стан виробників продукції.

2.9. Узагальнюючі результати аналізу роботи підприємств різних галузей харчової промисловості та досвіду виробничої діяльності країн господарств галузі показав, що основним напрямком розвитку нових форм господарювання в галузі є глибока реструктуризація всієї виробничо-господарської діяльності приватизованого підприємства, яка повинна, в основному, включати:

- організацію маркетингової служби, розробку стратегії маркетингу;
- структурну перебудову виробництва та схеми управління у відповідності з розробленою стратегією маркетингу;
- визначення нових схем постачання сировини та інших виробничих ресурсів;
- визначення та обґрунтування вигідних джерел надходження інвестиції;
- гнучке використання ціноутворення на вироблювану продукцію;
- зміна стилю керівництва та стереотипів поведінки керівників усіх рівнів;
- навчання персоналу підприємства основам ринкової економіки /бізнес-плануванню, фінансовому аналізу, цивілізованим методам конкурентної боротьби та ін./;
- розробка та впровадження внутрішніх нормативних актів акціонерного товариства;
- посилення соціальної орієнтації в організації господарської діяльності підприємства та ін.

2.10. Враховуючи, що реформування відносин власності та використання нових форм господарювання автоматично не забезпечує зростання виробництва, в роботі обґрунтовується необхідність державної підтримки приватизованих підприємств. Одним з напрямків, який не потребує державних коштів, є обмеження імпорту тих продовольчих товарів, які в достатній мірі виробляються вітчизняними підприємствами. Особливо це стосується кондитерських виробів, різних на-

поїв, тощо. Важлива роль тут належить виважені системі митних тарифів, якими необхідно в певній мірі обмежувати заповнення внутрішнього ринку імпортною продукцією і цим самим сприяти підвищенню попиту на вітчизняні продовольчі товари. Невиправданною є широка реклама імпоротної продукції, враховуючи, що значна її частина ввозиться в країну низької якості.

Потребує врегулювання і експорт сільськогосподарської сировини, що використовується в переробній промисловості. Виробництво олії у 1995 р. знизилось в порівнянні з 1990 р. майже у 2 рази. Поряд з цим виробництво насіння соняшника за цей період збільшилось на 5%. Ця розбіжність у динаміці виробництва оліїної сировини та готової продукції в основному зумовлена вивозом соняшникового насіння за кордон. В той же час виробничі потужності вітчизняних оліїножирових підприємств у 1995 р. були завантажені менше ніж наполовину.

2.11. Розвиток ринкових форм господарювання вимагає подальшого удосконалення діючого законодавства. Вже на перших етапах роботи підприємств різних організаційно-правових форм виникає багато проблем, коли керівництвом підприємств порушуються статутні норми, що передбачають демократичні принципи управління, ігноруються представницькі та ревізійні органи. Проте Закон України "Про господарські товариства" передбачає тільки можливість створення Спостережної ради, основною метою якої передбачено здійснення контролю за діяльністю виконавчого органу акціонерного товариства. У зв'язку з цим до Закону України "Про господарські товариства" потрібно внести доповнення, яким чітко передбачити не "можливість", а обов'язковість створення Спостережних рад при акціонерних товариствах, які б контролювали дотримання керівництвом акціонерних товариств основних статутних положень і створювали б можливість захисту прав рядових акціонерів.

2.12. Становлення ринкової економіки безпосередньо залежить від ефективного використання економічних важелів господарювання, серед яких одним з найважливіших є система оподаткування. Аналіз існуючої в країні системи оподаткування дозволяє зробити висновок про згубні для підприємств харчової промисловості наслідки високого рівня податків та необхідність послаблення податкового тягара. Харчові підприємства не мають можливості в сучасних умовах оподаткування накопичити фінансові ресурси для оновлення ви-

робничих фондів та поповнення оборотних коштів. В результаті більшість з них є неплатоспроможними, руйнується господарський механізм, відбувається інтенсивне старіння виробничих фондів. Враховуючи соціальну значимість харчової промисловості та вироблюваною нею продукції, в роботі пропонується встановити граничну межу оподаткування прибутку підприємств цієї галузі на рівні 15%, як це має місце в ряді країн з розвинутою економікою.

Невід'ємною частиною податкової системи є механізм пільгового оподаткування.

В роботі обґрунтовується необхідність збереження в новому податковому законодавстві на довгострокову перспективу діючого порядку, згідно з яким із оподаткованого прибутку підприємств /крім посередницько-комерційних структур/ виключаються кошти, що направляються на інвестиції. Крім того, доцільно звільнити від оподаткування ту частину доходу, який отриманий від використання нових потужностей на діючих підприємствах.

2.13. Розвиток форм господарювання в харчовій промисловості в значній мірі залежить від подальшого удосконалення системи ціноутворення. В цих умовах та, враховуючи, що на більшість продовольчих товарів встановлено вільні ціни, важливим є уміле регулювання оптових цін шляхом застосування системи знижок та надбавок до них, що підтверджується практикою використання такого механізму на Львівській кондитерській фірмі "Світоч" та інших підприємствах.

2.14. Важливим економічним важелем в розвитку підприємств в ринкових умовах є необхідність прискореного оновлення устаткування /прискореної амортизації/. На наш погляд, підвищені норми амортизаційних відрахувань доцільно використовувати лише для активної частини основних фондів, для яких найбільш характерним є прискорення моральний і фізичний знос. В умовах інфляції для забезпечення відповідності нарахованої амортизації справжній потребі в коштах на відтворення основних виробничих фондів, потрібне систематичне проведення індексації їх балансової вартості.

2.15. Важливою умовою ефективного функціонування підприємств є забезпеченість їх відповідною технічною базою та можливість її постійного оновлення. Аналіз технічного стану підприємств ЗАТ "Укркондитерпром" та АТ "Укроліжирпром" показав, що більшість основних виробничих фондів цих підприємств морально

та фізично зношена. Коефіцієнт зносу основних фондів в цілому по підприємствах ЗАТ "Укркондитерпром" станом на I.01.1996 р. становив 0,43, по підприємствах АТ "Укроліяжирпром" 0,36. Невисоким був на цих підприємствах коефіцієнт оновлення основних фондів.

Таблиця 3

Технічний стан підприємств ЗАТ "Укркондитерпром" та АТ "Укроліяжирпром" станом на I.01.1996 р.

Підприємства	Коефіцієнт зносу	Коефіцієнт придатності	Коефіцієнт оновлення
Вцілому по ЗАТ "Укркондитерпром"	0,43	0,57	0,09
в т.ч. по приватизованим підприємствам	0,48	0,52	0,10
по орендним підприємствам	0,24	0,76	0,05
Вцілому по АТ "Укроліяжирпром"	0,36	0,64	0,22

2.16. Необхідність підвищення технічного рівня приватизованих підприємств вимагає пошуку фінансових ресурсів для вирішення цієї проблеми. На сьогоднішній день основним таким джерелом є прибуток. Але, враховуючи теперішній складний фінансовий стан більшості підприємств, ці можливості в найближчій перспективі будуть обмежені. У зв'язку з цим, дисертантом пропонується законодавчо передбачити створення Фонду післяприватизаційної підтримки приватизованих підприємств, який повинен формуватись за рахунок надходжень від приватизації державних підприємств, дивідендів на акції, що знаходяться у власності держави та інших джерел. Цей фонд доцільно створити при Фонді державного майна України, кошти якого необхідно використовувати для надання пільгових кредитів приватизованим підприємствам та на фінансування найважливіших проблем розвитку окремих галузей чи підприємств.

2.17. Важливим джерелом технічного розвитку приватизованих харчових підприємств може стати залучення іноземних інвестицій. Для поліпшення інвестиційного клімату, на наш погляд, потрібно:

- передбачити можливість виділення певного пакету акцій

/не менше 26%/ для викупу іноземним інвестором;

- передбачити в діючому законодавстві можливість продажу об'єктів приватизації іноземним інвесторам разом із земельними ділянками;

- надавати іноземним інвесторам певні податкові пільги в обмін на виконання ними додаткових інвестиційних зобов'язань в післяприватизаційний період;

- підбір підприємств для інвесторів повинен проводитись на підставі конкурсів бізнес-планів та інвестиційних проектів.

2.18. Формування соціально-орієнтованої ринкової економіки та розвиток відповідних їй форм господарювання вимагає приділення першочергової уваги соціальним питанням. Соціальна ефективність повинна бути кінцевою метою реформування відносин власності. Базою для досягнення цієї мети виступає економічна ефективність. Враховуючи відсутність помітного росту економічної ефективності у виробничій діяльності приватизованих підприємств, сьогодні необхідно вирішувати питання, які не потребують значного матеріального та фінансового забезпечення. Це стосується регулювання взаємовідносин адміністрації та працівників приватизованих підприємств, забезпечення їх певними соціальними гарантіями, захисту прав дрібних інвесторів та інше.

В дисертації обґрунтовується необхідність розробки та використання Положення про персонал акціонерного товариства. Порядок розробки, прийняття та використання такого положення повинно передбачатись статутом акціонерного товариства. В Положенні повинні передбачатись питання регулювання взаємовідносин адміністрації і персоналу; система формування персоналу акціонерного підприємства; гарантованість зайнятості персоналу; відповідальність персоналу та адміністрації та інші. В цьому документі доцільно передбачити розробку Програми розвитку персоналу, яка повинна включати питання підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів, просування працівників по службі, інші питання соціального розвитку персоналу.

2.19. Важливою післяприватизаційною проблемою, що поступово переростає в загальну соціальну є проблема захисту дрібних акціонерів, які не є працівниками акціонерних товариств. В процесі сертифікатної приватизації значна частина населення довірила розпоряджатись своєю часткою загальнодержавної власності різним фінансовим посередникам, які, користуючись необізнаністю

населення в ринкових проблемах, будують свій бізнес не враховуючи інтересів цих громадян. Зважаючи на масовість та соціальне значення цих явищ, проблема захисту дрібних інвесторів повинна вирішуватись на державному рівні. Для цього пропонується розробити в країні цільову комплексну програму захисту дрібних акціонерів, яка повинна передбачати: створення соціальної структури, що забезпечувала б захист прав акціонерів; розроблення пакету законодавчих актів з питань захисту прав дрібних інвесторів; порядок припинення діяльності фінансових посередників, які допускають грубі порушення чинного законодавства з цих питань.

Впровадження розроблених в дисертації пропозиції буде сприяти удосконаленню системи господарювання у харчовій промисловості та розвитку ринкових організаційно-правових форм підприємств у цій галузі.

3. ОСНОВНІ ПУБЛІКАЦІЇ ПО ТЕМІ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Формирование рыночного механизма хозяйствования в пищевой промышленности. - Киев: Знание, 1992. - 1,0 д.а. /в т.ч. лично автора - 0,4/.

2. Учет экологического фактора при формировании рыночного механизма хозяйствования в пищевой промышленности. //Сб. "Проблемы экологической оптимизации землепользования и водохозяйственного строительства в бассейне р.Днепр", вып. I. - Киев: ОПС Украинны АН Украины, 1992 - 0,3 д.а.

3. Планування в умовах ринку //Харчова і переробна промисловість. - 1992. - № 6. - 0,2 д.а.

4. Особливості формування різних форм господарювання у харчовій промисловості // Економіка АПК. - 1996. - № 7. - 0,5 д.а.

5. Підвищення ефективності акціонерних формувань в АПК // Економіка АПК. - 1996. - № 2 - 0,4 д.а.

6. Удосконалення орендних відносин в харчовій промисловості // Харчова і переробна промисловість. - 1996. - № 7. - 0,2 д.а.

7. Соціальний розвиток акціонерних підприємств // Тез. доп. 62-ої студентської наукової конференції УДУХТ. - Київ: УДУХТ, 1996. - 0,1 д.а.

8. Эффективность использования сырьевых ресурсов в кондитерской промышленности. - М.: НИИТЭИПищепром, 1989. - 1,4 д.а. /в т.ч. лично автора - 0,1/.

Strashinskaya L. "Improving market forms of management
in Food Industry"/

The dissertation is manuscript which contains: determination of management forms essence estimation of main economic factors for the effectiveness of food enterprises; recommendations for using of economic key factors in the development of different management forms; determination of main ways of private enterprises functions; methodical approaches to interior activity of food enterprises regulation at the transition period; recommendations for activity support of different law organizational forms of enterprises.

Key words: management forms; joint-stock partnerships; leasing enterprises; tax privileges.

Страшинская Л. Совершенствование рыночных форм хозяйствования в пищевой промышленности.

Диссертация является рукописью, в которой содержатся: определение сущности форм хозяйствования как социально-экономической категории, оценка влияния основных технико-экономических факторов на эффективность хозяйственной деятельности различных организационно-правовых форм предприятия пищевой промышленности, рекомендации по использованию экономических рычагов в развитии различных форм хозяйствования, определение основных путей усиления социальной направленности в функционировании приватизированных предприятия, методические подходы по регулированию внутренней деятельности предприятия пищевой промышленности в послеприватизационный период; рекомендации по послеприватизационной поддержке деятельности предприятия различных организационно-правовых форм.

Ключові слова: форми господарювання, акціонерні товариства, орендні та колективні підприємства, податкові пільги.

Підписано до друку 15.04.97
Папір "Data copy". Умов. друк арк. 1.0.
Тираж 70. Зам. №18

Віддруковано "Quick Print"
252130 Київ, вул. Горького, 180

AB 37.440